Ovidius University Annals of Philology Volume XIV, Number 167-180, 2003

VALORI CONTEXTUALE ALE IMPERFECTULUI ÎN LIMBA ROMÂNA ACTUALĂ

Dana Manea
Institutul Romano-Catolic, Bucureşti

Contextual meanings of the past tense in contemporary Romanian (Abstract)

Starting from the basic semantic features of the Romanian past tense (rom. imperfect), the present article presents some contextual meanings of this form of the verb. The relationship between the aspectual feature [- perfective] and the status as anaphoric tense, on the one hand, and the "flexibility" of the Romanian past tense (rom. imperfect), on the other, is highlighted, while showing that this tense – the tense of storytelling – carries complex significances in certain contexts.

În limba română, imperfectul prezintă trei caracteristici semantice: o trăsătură semantică de natură modală [+ real], una temporală [+ anterioritate față de momentul enunțării], şi o trăsătură semantică de natură aspectuală, [– perfectiv].

Cele trei trăsături se realizează diferențiat, astfel încât *valorile* imperfectului sunt mult mai complexe decât semnificațiile celorlalte timpuri ale trecutului.

În cele ce urmează ne vom referi la modul în care se actualizează prin context trăsăturile semantice intrinseci ale imperfectului românesc, evidențiind felul în care respectivele caracteristici semantice intrinseci sunt răspunzătoare de diversele *valori modale* (v. *infra*, **1.**), *aspectuale* (v. *infra* **2.**), şi *temporale* (v. *infra*, **3**) pe care le poartă această formă verbală.

1. Trăsătura modală este comună tuturor formelor indicativului, care exprimă evenimente considerate şi prezentate de către vorbitor ca reale. Prin formele de indicativ se redă certitudinea (în diversele ei grade) asupra desfăşurării evenimentelor comunicate.

1.1. Totuşi, formele de imperfect pot specifica evenimente posibile, nerealizate, imperfectul fiind în această situație sinonim cu un condițional perfect:

(1) a) *Dacă mă **sunai** ieri, îți **aduceam** cartea astăzi. = Dacă m-ai fi sunat ieri, ți-aş fi adus cartea astăzi [dar nu m-ai sunat şi nu ți-am adus-o]*.

b) *Chiar dacă mă **sunai** ieri, tot nu îți **aduceam** cartea astăzi. = Chiar dacă m-ai fi sunat ieri, tot nu ți-aş fi adus cartea astăzi [m-ai sunat şi nu ți-am adus-o]*.

Aceeaşi valoare modală („eveniment posibil, dar nerealizat") dar asociată cu nuanță de regret sau de reproş apare şi în enunțuri exclamative introduse prin *dacă, de* sau în combinație cu expresia adverbială *mai bine*:

(2) a) *Ah ! Dacă (de) **erai** mai curajos ! / Ei ! dacă **veneai** cu mine ! = Ah ! Dacă ai fi fost mai curajos ! / Ei, de-ai fi venit cu mine !*

b) *Mai bine mă **ascultai** ! = Mai bine m-ai fi ascultat !*

BDD-A3631 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:13 UTC)

Când forma de imperfect concurează condiționalul perfect se vorbeşte de **imperfectul irealității**, căci valoarea modală tipică imperfectului este înlocuită cu valoarea „eveniment ireal".

1.2. Forma de imperfect poate fi utilizată în enunțuri care redau un eveniment ce nu s-a realizat dintr-un anume motiv implicit sau explicit. În această situație imperfectul capătă valoarea modală de „eveniment posibil, virtual, nerealizat" şi este numit **imperfectul „iminenței contracarate"**. Ca şi în situația precedentă, semnificația temporală nu dispare, imperfectul fiind şi în aceste caz sinonim cu trecutul condiționalului

(3) a) *Încă puțin şi **adormeam / cădeam**. vs. Încă puțin şi aş fi căzut.*

b) *Fără ajutorul colegilor mei nu **reuşeam**. vs. Fără ajutorul colegilor mei n-aş fi reuşit.*

1.3. Circumscrise conținutului lexical al verbelor apare şi altă valoare modală. Verbele care exprimă voința sau dorința (*a vrea, a dori* etc.), precum şi verbele de informare (*a zice, a cere* etc.) pot fi folosite cu forma de imperfect pentru reda o cerere atenuată, apropiindu-se de semnificația modală proprie optativului. Se vorbeşte în acest caz de **imperfectul modestiei** sau al **politeții (imperfectul de atitudine)**. Construcții ca cele de mai jos sunt însă puțin frecvente, în limba română actuală pentru marcarea atitudinii fiind preferată forma de optativ prezent:

(4) a) ***Voiam** numai să vă rog să veniți cu mine.*

b) ***Ziceam** să vin şi eu cu voi.*

2. Ceea ce este tipic pentru imperfect este capacitatea acestei forme verbale de a exprima evenimente care se desfăşoară pe toată durata unui interval temporal stabilit, fără precizări în legătură cu începutul sau sfârşitul acestora. Astfel, contextul specific pentru forma de imperfect, care funcționează şi ca procedură de identificare pentru caracterul imperfectiv al acestei forme verbale este posibilitatea ocurenței alături de expresii lingvistice de tip anaforic precum *în tot acest timp*.

2.1. Trăsătura [- perfectiv] conferă imperfectului funcția de a exprima o situație (i.e. o configurație de stări sau de procese prezentate ca proprietăți) plasată în sfera semantică a trecutului.

2.1.1. Datorită trăsăturii aspectuale definitorii, imperfectul este forma verbală cu ajutorul căreia – în cadrul unei relatări – se poate realiza prezentarea ambientului, a ființelor sau a obiectelor. În această ipostază, ca mijloc de realizare a descrierii din zona trecutului are valoarea de **imperfect descriptiv** şi prezintă o frecvență ridicată în textele narative:

(5) *Cerul **era senin-striclă**. Câteva stele mari **clipeau** aprig luptând cu întunericul care **năvălea** zadarnic să le stingă, căci mereu **se aprindeau** mai multe, ca nişte scântei împrăştiate de un vânt năprasnic. Din urmă Pădurea-Domnească **vâjâia***

BDD-A3631 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:13 UTC)

*înăbuşit, parcă **fugea** printre şanţurile negre, pierzându-se repede pe după cotiturile de dealuri.* (L.Rebreanu, **Ion**, p. 138)

(6) *Melanie **era** bătrână şi cu şoldul elefantin, dar claviculele şi gâtul i **se iveau** deasupra decolteului la fel de suple ca ale Ceciliei. **Ascundea** cu grijă ruşinea vieţii ei, ţeasta cheală ca-n palmă, sub o perucă din pene de struţ, sub care, la mijlocul frunţii, legat cu un lănţişor, **spânzura** Leon, cristalul cel viu de beriliu, cu metabolism şi sexualitate, primit de ea din mâna preotului din French Quarter."* (M.Cărtărescu, **Orbitor. Aripa stângă**, p. 163- 164)

(7) *Lumina după-amezii **se prelingea** printre frunzele copacilor sub care **stăteau**, **ajungea** pe feţele lor, uşor verzuie şi palidă. Un mic diavol de marmură **se hlizea** la ei cu un surâs ştirb.* (Şt. Agopian, **Sara**, p. 109)

2.1.2. Imperfectul poate fi utilizat şi pentru a exprima o succesiune de evenimente narate, redate însă ca un tablou, ca o scenă reprezentativă. Semnificaţia actualizată în aceste situaţii este aceea de **imperfect pitoresc**:

(8) *Petrecerea* a durat *puţin, oricum mai puţin decât **se aştepta** oricine, Nagy de Şard, care **privea** cu jale spre Clara, Gertruda care **privea** cu jale spre Nagy, Tobit şi Sara care **se plimbau** prin grădina mică şi stufoasă, **vorbeau**. Clara, înaltă şi palidă, **aştepta** venirea musafirilor şi chiar a lui Kinder. Kinder însă **se fâţâia** printre musafiri şi rude şi **zâmbea**, iar când nu **zâmbea** îşi **încrunta** fruntea înaltă şi albă părând că se gândeşte la ceva important şi distins totodată, nu ştim la ce*. (Şt. Agopian, **Sara**, p. 108)

2.1.3. Explicabilă prin factori de natură pragmatică şi posibilă datorită caracteristicii aspectuale, este şi utilizarea (frecventă) a formelor de imperfect la începutul unei relatări. Aşa-numitul **imperfect de deschidere** alternează cu perfectul şi este, de cele mai multe ori, însoţit de adverbe de localizare spaţio-temporală. De obicei verbele de stare sunt utilizate în deschiderea unei povestiri, dar nu sunt excluse nici verbele procesuale:

(9) ***Era** odat-un împărat ş-**avea** trei fete şi **erau** aşa de frumoase, de la soare te **puteai uita**, da' la dânsele ba*. (M. Eminescu, **Călin Nebunul**, p. 26)

(10) *În câmpia Dunării, cu câţiva ani înaintea celui de-al doilea război mondial, se pare că timpul **avea** cu oamenii nesfârşită răbdare; viaţa **se scurgea** aici fără conflicte mari. **Era** începutul verii.* (Marin Preda, **Moromeţii**, I, p. 1)

(11) *Într-o seară de la începutul lui iulie 1909, cu puţin înainte de orele zece, un tânăr de vreo optsprezece ani, îmbrăcat în uniformă de licean, **intra** în strada Antim, venind dinspre strada Sfinţii Apostoli cu un soi de valiză în mână, nu prea mare, dar desigur foarte grea, fiindcă, obosit, o **trecea** des dintr-o mână în alta*. (G.Călinescu, **Enigma Otiliei**, p. 5)

2.2. Caracteristica aspectuală prezintă însă – în funcţie de context – anumite variaţii care situează uneori imperfectul la graniţa dintre [- perfectiv] şi [+ perfectiv],

BDD-A3631 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:13 UTC)

apropiindu-l din acest punct de vedere de prezent. În această situație, imperfectul poate specifica o anumită ordonare a evenimentelor (stări consecutive sau procese în desfășurare).

2.2.1. În textele epice există o anumită repartizare a utilizării imperfectului în raport cu perfectul. De obicei pentru redarea dinamicii acțiunii este folosit perfectul (simplu sau compus), timpul care are rolul de a face să „înainteze" povestirea. În schimb, imperfectul este considerat forma verbală prin intermediul căreia desfășurarea acțiunii se încetinește, prin care se realizează o pauză în relatarea secvențială a evenimentelor comunicate, creându-se o anume detaliere a cadrului spațio-temporal[1]. După cum am menționat, imperfectul apare cu precădere în redarea elementelor ce constituie lumea narată (v. *supra*, **imperfectul descriptiv**). În narațiunea artistică, imperfectul descriptiv este uneori precedat de forme de perfect sau de mai mult ca perfect, prin care se fixează unghiul de perspectivă pentru descriere, cu alte cuvinte, se specifică – explicit sau implicit – orientarea privirii instanței narative (narator sau personaj) prin intermediul căreia este „văzut" obiectul:

(12) *Băiatul* **se urni** *de lângă poartă şi intră în tină. La vatră, femeia* ***se chinuia*** *cu o mână să mestece mămăliga iar cu alta să prăjească nişte ceapă în tigaie. Alături de vatră prinsă între două cărămizi,* ***clocotea*** *o oală cu ceva verde înăuntru. Femeia* **dăduse** *jos căldarea cu mămăligă şi o* ***mesteca*** *aprig, încercând din când în când* **s-o ţină** *pe loc cu talpa piciorului.* (Marin Preda, **Morometii**, I, p. 4)

Aceste funcții ale celor două timpuri trecute sunt considerate primordiale. Totuşi în utilizarea formelor verbale menționate, corelația perfect ≡ dinamic, imperfect ≡ static nu are caracter de regulă.

În limbajul artistic, imperfectul este utilizat – deopotrivă – şi pentru a exprima circumstanțele prealabile în mijlocul cărora se poate produce un eveniment important specificat prin perfect (de obicei perfectul simplu), (v. *infra*, (13), (14) şi pentru a exprima evenimente simultane cu alte evenimente codificate prin perfect sau mai mult ca perfect (v. *infra*, (15). În aceste situații vorbim de **imperfectul narativ**:

(13) *O lumină cenuşie, tulbure* ***privea*** *prin ferestre când se trezi Glanetaşu.* (L.Rebreanu. **Ion**, p. 51)

(14) ***Era*** *o lumină plăcută care* ***încerca*** *să şteargă posomoreală de pe faţa musafirilor, apropiindu-i de ceea ce* ***se întâmpla****: logodna Clarei. Nepăsători parcă, aşezaţi pe o bancă sub un copac pitic, Tobit şi Sara* ***vorbeau***. (Şt.Agopian, **Sara**, p. 108)

(15) *Puseră pe podeaua de lut măsuţa rotundă şi se aşezară pe scăunaşe. Maria turnă mămăliga pe masă, în mijloc, şi umplu străchinile. În timp ce* ***mâncau*** *în taina odăii*

[1] Cf. Carl Vetters, **Passé simple et l' imperfait: un couple mal assorti**.

BDD-A3631 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:13 UTC)

*întunecate, pe geamurile căreia **ningea** egal şi trist, Cedric le spuse o poveste fantastică*. (M.Cărtărescu, **Orbitor, Aripa stângă**, p.146).

In ipostaza de imperfect narativ cu funcția de a ilustra ordonarea evenimentelor pe axa retrospectivă, apar mai ales verbele proces (durative sau non-durative). Imperfectul narativ are adeseori valoarea unui perfect sau a unui mai mult ca perfect, trăsătura [- perfectiv] neutralizându-se:

(16) *Experiența trecută îl **învăța** / l-a învățat / îl învățase că graba strică treaba*.

Capacitatea imperfectului de a se substitui perfectului, a condus la instituirea unei strategii textuale tipice pentru balada populară românească, în care o serie de forme verbale la imperfect exprimă un lanț de evenimente în succesiune:

(17) *Vreme multă nu **pierdea**, /Mațele că-şi **aduna**, / Cu brâu lat **se încingea**, / Mijlocelul că-şi **strângea**, / Şi la murgul **se ducea**, / Şi pe murg **încălica**, / Iar din gură mi-i **grăia***: (…) (**Toma Alimoş**)

Prezența imperfectului alături de celelalte timpuri ale trecutului (perfect simplu, perfect compus, mai mult ca perfect) pune în valoare o altă caracteristică specială a imperfectului, şi anume aceea de **prezent al trecutului**. După cum se ştie, în textele narative artistice configurația temporală a universului ficțional se stabileşte convențional, prin două strategii textuale prin care reperul temporal („prezentul") coincide fie cu faptele narate, fie cu momentul relatării. În primul caz, imperfectul este asociat cu adverbiale deictice tipice pentru prezent precum *acum*, *astăzi*, *în acest moment* şi proiectează în prim plan evenimentele comunicate, funcționând în acelaşi mod ca prezentul dramatic:

(18) Rostogolindu-se în uliță, cei doi **se descleştară**. Ion **se repezi** la gardul cârciumarului, **smulse** un par şi, mai înainte să-l poată opri cineva **croi** pe George peste spinare, încât acesta **căzu** grămadă, gemând prelung: (…) Ion **era mulțumit** acum şi **răcorit**, şi nu **se** mai **sinchisea** de nimic. **Stătea** sprijinit în par, ciobăneşte, privind triumfător şi amenințător, dacă cumva ar mai îndrăzni cineva să-l supere." (L.Rebreanu. **Ion**, p. 47)

2.2.2. Caracterul imperfectiv al imperfectului poate fi modificat, dar acest fapt este legat de semnificația lexicală a fiecărui verb în parte şi de contextul larg (frastic şi textual). Astfel, enunțurile de mai jos ((19) a) şi (19) b)) pot fi echivalate:

(19) a) *Acum o oră Ana **a lucrat** la calculator* (e_1) *pe când / în timp ce Mircea **se uita** la televizor*. (e_2)

b) *Acum o oră Ana a lucrat la calculator* (e_1) *şi în tot acest timp Mircea **s-a uitat** la televizor*. (e_2)

Posibilitatea echivalării celor două enunțuri arată că evenimentul (e_2) se desfăşoară pe intervalul de timp specificat prin primul enunț (e_1), cele două evenimente fiind concomitente din punct de vedere temporal. Caracteristica aspectuală [- perfectiv] se converteşte însă în enunțuri ca:

BDD-A3631 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:13 UTC)

(20) *Lucian tocmai **deschidea** uşa* (e_1), *când (deodată)* a auzit *strigătul*. (e_2)

Evenimentul (e_1) - *deschidea uşa* - este coincident cu punctul de perspectivă (e_2), dar nu se desfăşoară pe toată durata marcată prin perfect.

Inconsecvența față de trăsătura [- perfectiv] apare mai ales la predicații stare (formate cu *a fi* şi *a avea*) în condițiile codificării particulare a unor proprietăți. În funcție de tipul de proprietate specificat (i.e. proprietate care se poate modifica în timp sau proprietate ce nu se pot modifica în timp) imperfectul este [- perfectiv] (v. *infra*, (21), (22)) sau [+ perfectiv] (v. *infra*, (23), (24)):

(21) a) *Copilul nou născut **era** băiat.*
b) **Pe atunci copilul nou născut **era** băiat.*
c) **Copilul nou născut **era** băiat în tot acest timp.*

(22) a) *Viorel **avea** ochi albaştri.*
b) **Pe atunci Viorel **avea** ochii albaştri.*
c) **Viorel **avea** ochi albaştri în tot acest timp.*

(23) a) *Popescu **era** director.*
b) *Pe atunci Popescu **era** director [după aceea n-a mai fost / acum nu mai este].*
c) *Popescu **era** director în tot acest timp.*

(24) a) *Viorel **avea** o cumplită durere de cap. [după aceea n-a mai avut / acum nu mai are].*

b) *Pe atunci Viorel **avea** o cumplită durere de cap [după aceea n-a mai avut / acum nu mai are].*

c) *Viorel **avea** o cumplită durere de cap în tot acest timp.*

În anumite situații şi imperfectul verbelor procesuale este [+ perfectiv]. Cu valori de perfect sau de mai mult ca perfect forma de imperfect este perfectiv:

(25) *Băiatul care aducea vestea, **venea** / a venit / venise tocmai de la Paris.*

3. Caracteristica temporală este constantă, dar pentru explicarea utilizării formei de imperfect se impun anumite precizări legate pe de o parte, de semnificația formelor verbale temporale, şi, pe de altă parte, de statutul imperfectului în cadrul (sub)sistemului timpurilor indicativului.

3.1. Prin formele gramaticale de timp se redă un moment sau o succesiune de momente pe axa temporală, cu alte cuvinte formele verbale permit localizarea de axa temporală a evenimentului comunicat. Funcția formelor verbale nu este însă aceea de a se referi la un moment sau o succesiune de momente. Prin formele verbale este identificat sau localizat pe axa temporală un *eveniment (stare* sau *proces)*, care are o anumită durată şi intră în relație cu alte evenimente. Referentul este, în fapt, evenimentul comunicat sau înlănțuirea de evenimente comunicate, privit(e) ca „situație temporală", care – în întregime – este concomitentă (simultană), anterioară sau posterioară situației de comunicare. Configurația temporală a situației comunicate implică relații de succesiune, care specifică direct ordonarea „temporală" a

BDD-A3631 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:13 UTC)

evenimentelor şi, deopotrivă, relaţii care implică o anumită cronologie (relaţia cauză / efect, scop / realizare, condiţie / realizare), precum şi relaţii asociative de tipul parte / întreg.

Aşadar, timpurile gramaticale nu trimit la referent ca expresiile nominale, pronumele în particular. Astfel, în enunţurile de mai jos

(26) a) *Dan a tăcut. Îi era frică să mai zică ceva.*

b) *Dan a privit în jurul său. În parc două fetiţe se dădeau în leagăn.*

pronumele au o funcţie referenţială, pe când formele verbale, nu. Entitatea la care se referă *îi* din primul enunţ este recuperată referenţial prin intermediul substantivului *Dan*, la fel ca momentul în care se derulează activitatea făcută de cele două fetiţe, moment „identificat" prin forma verbului anterior – *a privit*. Dar nu „momentul", ci *intervalul de desfăşurare* a celor două evenimente este identic: noţiunea de simultaneitate sau concomitenţă este diferită de coreferenţă.

Imperfectul nu poate apărea singur într-un enunţ complet din punctul de vedere al interpretării temporale. El nu poate constitui punct de referinţă temporală. Prezenţa acestei forme verbale este condiţionată de existenţa unei „ancorări" prealabile pe axa retrospectivă, pe care imperfectul o conservă. Astfel, verbele cu formă de imperfect specifică procese sau stări care se raportează la actul enunţării nu direct, ci mediat, prin intermediul altor evenimente redate prin forme de perfect.

Imperfectul trimite la un interval temporal disponibil din contextul propoziţional, frastic sau textual anterior sau accesibil prin situaţia de comunicare; cu alte cuvinte, imperfectul are un *antecedent temporal* explicit sau implicit. Prin urmare, imperfectul este considerat un timp **anaforic**.

De regulă, evenimentul comunicat prin imperfect este inclus în intervalul temporal exprimat de antecedentul său. Aşadar, relaţia dintre situaţia-antecedent în trecut şi situaţia prezentată prin imperfect este de tipul parte (imperfect) / întreg (antecedent). Astfel, fără să-şi piardă semnificaţia deictică, pe care o stabileşte indirect, imperfectul este un **timp anaforic metonimic**, *de tipul anaforei asociative* [2].

Antecedentul temporal explicit al imperfectului poate fi:

a) un eveniment localizat în zona trecutului printr-un enunţ independent premergător sau ulterior care conţine un verb la perfect sau la mai mult ca perfect:

(27) a) *Radu a intrat în casă* (e_1). *Andreea* ***se uita*** *la televizor*. (e_2)

b) **Se grăbea** să ajungă la şcoală (e_1). Directorul îl sunase (e_2) la prima oră a dimineţii.

[2] Cf. Anne-Marie Berthonneau, Georges Kleiber, **Pour une nouvelle approche de l'imparfait: l'imparfait, un temps anaphorique méronimique**.

BDD-A3631 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:13 UTC)

Când apare după o înşiruire de verbe la perfect, antecedentul imperfectului este ultimul verb din serie:
(28) *Au sosit musafirii* (e_1), *Andreea i-a întâmpinat surâzând* (e_2), *Maria le-a oferit o cafea* (e_3), *iar Raluca a început să vorbească lăudându-se cu jucăriile sale* (e_4). ***Se comporta*** *ca un copil răsfăţat* (e_5).
b) o propoziţie subordonată temporală :
(29) *Când Radu a intrat în casă* (e_1), *Andreea* ***se uita*** *la televizor*. (e_2)
c) o expresie adverbială temporală (calendaristică, deictică sau anaforică) în poziţie iniţială în enunţ:
(30) *Pe data de 1 decembrie 2002, (anul trecut în decembrie, cu un an înainte)* ***era*** *cald*.

Tipică pentru forma de imperfect este expresia adverbială anaforică *pe atunci*, care exprimă o perioadă nedeterminată situată pe axa retrospectivă şi care nu se poate asocia cu nici o altă formă temporală din zona trecutului:
(31) *Pe atunci* ***mergeam*** *des la teatru*. vs. * *Pe atunci am mers / mersei / mersesem des la teatru*.
d) un context complex – grup verbal alcătuit dintr-un verb la trecut (perfect sau mai mult ca perfect) şi adverbial de timp:
(32) *Venise / a venit în ţară în iulie şi deja îşi* ***construia*** *o casă.*
e) o propoziţie comparativă cu predicatul la perfect sau mai mult ca perfect – componentă a unei construcţii contrastive; imperfectul din principală este corelat cu perfectul sau mai mult ca perfectul din propoziţia comparativă, ce are rolul unui antecedent, faţă de care imperfectul este cataforic:
(33) a) *Parcul nu mai* ***arăta*** *aşa cum a arătat (cândva).*
b) *Ileana nu mai* ***călătorea*** *aşa cum a călătorit / călătorise odinioară*.

Când nu este exprimat, antecedentul imperfectului (situaţia temporală, cadrul spaţio-temporal, punctul de referinţă) poate fi recuperat prin inferenţă fie din text, fie din elementele situaţiei de comunicare, aşa cum se recuperează prin inferenţă un referent absent pentru pronume:
(34) a) *Pe unde* ***umblai*** *ieri dimineaţă ?* [se implică ”când te-am căutat”]
b) *Ce mai* ***spunea*** *mama ta ? / Ce* ***voia*** *de la tine ?* [este implicată existenţa unei discuţii anterioare]
c) [Se aude zgomot]
− *Ce se întâmplă?*
− *Nimic! Nu-mi* ***găseam*** *cheile!*
d) [Se aude uşa deschizându-se]
− ***Credeam*** *că a venit copilul!*
− *Nici vorbă! Eu* ***eram****!*
e) [interlocutorii privesc o fotografie şi unul dintre ei întreabă]

BDD-A3631 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:13 UTC)

− ***Ningea**, nu-i aşa?*

f) *Vlad Ţepeş **era** spaima hoţilor*.[purtătorul numelui este o personalitate cunoscută din istoria medievală a Tării Româneşti]

Tot un antecedent implicit, recuperat prin situația de comunicare există şi în cazul folosirii formei de imperfect la începutul unui text. Utilizarea **imperfectului de deschidere** este legată de concepția pe care o avem despre povestire, ca relatare a unor evenimente desfăşurate în trecut.

Imperfectul poate fi folosit fără antecedent doar în situații restrânse în care are valoare modală (v. *supra*, **imperfectul irealității**, **imperfectul iminenței contracarate**, **imperfectul de atitudine**) sau este forma temporală a unui verb modal („plin" sau semiauxiliar de mod). Absența antecedentului este explicabilă în aceste cazuri, tocmai prin estomparea semnificației temporale a formei de imperfect în favoarea semnificației modale:

(35) a) ***Era** să fac infarct.*

b) *Nu **puteai** să-mi spui mai devreme? / **Puteai** să-mi spui mai devreme!*

c) *Nu **trebuia** să te temi de mine!*

3.2. În cazul imperfectului, **ordonarea evenimentelor pe axa retrospectivă** trebuie privită din două perspective. Pe de o parte se impune observarea modului în care se realizează ordonarea evenimentelor exprimate prin imperfect în raport cu punctul de reper (exprimat prin forme de perfect), pe de altă parte se cuvine luarea în considerație a relațiilor cronologice care se stabilesc între două sau mai multe evenimente comunicate numai prin forme de imperfect.

3.2.1. Ca timp verbal non-autonom imperfectul redă un eveniment ce se petrece simultan cu alte evenimente care configurează situația temporală. În mod tipic, intervalul temporal specificat prin imperfect este inclus în intervalul exprimat printr-un perfect care precede sau urmează imperfectului (v. *supra*, **3.1.**).

Nu totdeauna însă prezența formei de imperfect exprimă coincidența succesiunii de momente (aşadar a intervalului temporal) pe axa temporală. De fapt, verbele la imperfect specifică – deopotrivă – şi evenimente ce precedă alt eveniment – care asigură localizarea pe axa retrospectivă – sau evenimente care urmează după un astfel de eveniment.

Prin urmare, în ce priveşte raportul dintre formele de imperfect şi punctul de reper pe axa retrospectivă situația imperfectului este similară cu cea a perfectului. Imperfectul poate reda:

- evenimente coincidente cu un punct de reper :

(36) a) *Maria şi-a pus pardesiul* (e_1). *Afară nu **era** prea cald* (e_2).

b) ***Era** foarte cald (e_1). Maria şi-a scos căciula* (e_1).

- evenimente anterioare unui intervalul de referință temporal :

BDD-A3631 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:13 UTC)

(37) a) *A fost exmatriculat* (e_1). *Acest lucru n-a surprins pe nimeni* (e_2). ***Lipsea*** (e_3) *de la cursuri şi nu* ***se prezenta*** (e_4) *la examene***.**

b) *În sfârşit, Angela s-a ridicat din fotoliu* (e_1). *Acolo* ***zăcea*** *de dimineaţă* (e_2).

(38) a) *Radu deja* ***dormea*** (e_1) *când ai venit tu* (e_2). **{**(e_2) ***înainte*** de (e_1)**}**

b) *Marius a întâmpinat-o pe Dana cu teamă* (e_1). *Cu o seară înainte ea* ***era*** *tare supărată* (e_2).

- evenimente posterioare faţă de punctul / intervalul de referinţă temporal:

(39) a) *Dan a început / începuse să scrie referatul* (e_1) *Marţea trecută şi de-abia acum îl* ***termina*** (e_2).

b) *Dan* ***termina*** (e_1) *referatul pe care l-a început / îl începuse* (e_2) *Marţea trecută*.

(40) a) *În vacanţa trecută a plecat* (e_1) *la Paris pentru două luni. O săptămână mai târziu* ***se întorcea*** (e_2) *în Bucureşti.*

b) *S-au căsătorit* (e_1) *în 1999. Peste trei ani* ***divorţau*** (e_2).

3.2.2. În ce priveşte comportamentul formelor de imperfect în enunţuri complexe se pot remarca trăsături comune cu perfectul, dar şi caracteristici aparte.

3.2.2.1. O dată ce localizarea situaţiei comunicate este realizată prin apariţia la nivel textual a „antecedentului temporal", o succesiune de forme verbale la imperfect poate exprima un şir de evenimente desfăşurate consecutiv pe axa retrospectivă, în acelaşi fel cu formele de perfect:

(41) *În fiecare dimineaţă Ioana* ***se trezea*** (e_1) *la ora 6,* ***îşi făcea un duş*** (e_2), ***dădea drumul*** *la radio* (e_3), ***mânca*** *un corn* (e_4), şi ***bea*** *în fugă o cafea* (e_5), ***se îmbrăca*** (e_6) *şi, apoi, la ora 7.30* ***pleca*** (6_7) *la facultate.*

Ca şi perfectul, imperfectul poate specifica şi episoade separate ale aceluiaşi eveniment, precum şi un cumul de evenimente ce configurează o descriere de stare, o situaţie, anterioară situaţiei de comunicare:

(42) *Bunica* ***era*** (e_1) *o fiinţă deosebit de vioaie. În aceeaşi zi* ***putea să facă*** (e_2) *o sumedenie de lucruri*: ***scutura*** (e_3) *covoarele,* ***gătea*** (e_4), ***croşeta*** (e_5), ***spăla*** (e_6) *rufe.*

3.2.2.2. Stabilirea relaţiilor de succesiune (coincidenţă, anterioritate, posterioritate) pe axa retrospectivă între două evenimente, ambele exprimate prin forme de imperfect se realizează prin mijloace comune tuturor formelor verbale (conectori propoziţionali şi (trans)frastici, termeni care asigură coerenţa şi coeziunea textuală etc.). Interpretarea situaţiei temporale comunicate este însă diferită. Asociate cu diverşi conectori conjuncţionali, relativi sau adverbiali, formele de imperfect redau cronologia evenimentelor, dar enunţurile complexe de acest tip permit, în general, – în funcţie de contextul discursiv / textual – o dublă lectură: *evenimenţială* sau *frecventativă*. Interpretarea evenimenţială este impusă ocurenţa imperfectului care exprimă o ordonare secvenţială pe axa retrospectivă. În această situaţie imperfectul este sinonim cu perfectul sau cu mai mult ca perfectul (v. *supra*, **imperfectul**

BDD-A3631 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:13 UTC)

narativ). Lectura iterativă este implicată de natura aspectuală a acestui timp verbal şi de incapacitatea de a marca punctul de reper pe axa temporală : redat prin imperfect, evenimentul este prezentat în desfăşurare, pe un interval temporal nedelimitat şi nedeterminat. De fapt, lectura tipică pentru un cuplu de verbe la imperfect este cea frecventativă, marcată prin posibilitatea ocurenței cu adverbialul *de obicei*. Lectura iterativă a tuturor enunțurilor complexe cu forme de imperfect poate fi convertită în lectură evenimențială prin inserția adverbialului *ca de obicei.*

- Structurile tipice pentru exprimarea coincidenței între două evenimente retrospective (**relația de simultaneitate**), atât cele alcătuite prin coordonare (cu ajutorul expresiilor *în acest timp*, *în acelaşi timp*), cât şi cele constituite pe baza relației de dependență (cu propoziție temporală introdusă prin conectorii *când*, *în timp ce*) pot fi interpretate fie frecventativ, fie evenimențial.

(43) a) ***Răspundeam*** *la telefon* şi *în acest timp / în acelaşi timp* ***intra*** *secretara.*

= a^1) "De obicei răspundeam la telefon şi în acelaşi timp intra secretara." [**iterativ**]

sau

= a^2) "[Iartă-mă că am fost neatent.] În acel moment răspundeam la telefon şi în acelaşi timp intra secretara." [**narativ / descriptiv**]

= a^3) "Ca de obicei răspundeam la telefon şi în acelaşi timp intra secretara." [**narativ / descriptiv**]

b) ***Răspundeam*** *la telefon când / în timp ce* ***intra*** *secretara.*

= b^1) „[De obicei] ***răspundeam*** la telefon în timp ce ***intra*** secretara." [**iterativ**]

= b^2) „Iartă-mă că nu ți-am răspuns la întrebare. [Ca de obicei] ***răspundeam*** la telefon în timp ce ***intra*** secretara." [**narativ / descriptiv**]

- Între două evenimente exprimate prin forme de imperfect poate fi marcată o **relație de anterioritate**. În acest caz, doar construcțiile temporale inverse permit – fără nici o modificare – o lectură dublă:

(44) a) *De-abia (tocmai)* ***intram*** *în casă că şi* ***suna*** *telefonul.*

= a^1) "De obicei ***suna*** telefonul când tocmai ***intram*** / *intrasem* în casă."

sau

= a^2) "În acel moment, ***suna*** telefonul când tocmai ***intram*** / *am intrat / intrasem* în casă."

= a^3) „Ca de obicei ***suna*** telefonul când tocmai ***intram*** / *am intrat* / *intrasem* în casă."

b) *Nici nu* ***intram*** *bine în casă că* şi ***suna*** *telefonul*.

BDD-A3631 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:13 UTC)

= b[1]) "De fiecare dată / de obicei ***suna*** telefonul când nici nu ***intram*** bine în casă"

sau

= b[2]) "Ca de obicei ***suna*** telefonul când nici nu ***intram*** / *am intrat* / *intrasem* bine în casă"

Enunțurile care specifică o relație sintactico-logică de tip consecutiv, indiferent de modul lor de formare impun o lectură evenimențială de preferință descriptivă, când imperfectul din cel de-al doilea enunț este marcat ca un **prezent al trecutului** şi o lectură frecventativă, dacă acesta este însoțit de adverbe de iterație (*totdeauna, niciodată, adesea* etc.). Imperfectul din primul enunț este **iterativ**.

(45) a) *[De obicei]* ***Se purta*** *foarte urât cu toată lumea şi în consecință (acum) nu-l* ***invita*** *nimeni*. [**narativ / descriptiv**]

b) *[De obicei]* ***Se purta*** *foarte urât cu toată lumea, şi în consecință (niciodată) nu-l* ***invita*** *nimeni*. [**iterativ**]

(46) a) *[De obicei]* ***Se purta*** *atât de urât cu toată lumea, încât (acum) nimeni nu-l* ***invita***. [**narativ / descriptiv**]

b) *[De obicei]* ***Se purta*** *atât de urât cu toată lumea, încât (niciodată) nimeni nu-l* ***invita***. [**iterativ**]

Structurile care exprimă o relație de temporalitate propriu-zisă construite prin elemente de coordonare tipice pentru exprimarea relației de anterioritate, ca şi corespondentele lor alcătuite prin subordonare primesc o interpretare exclusiv iterativă (care poate fi convertită în lectură evenimențială).

(47) a) *[De obicei]* ***răspundeam*** *la telefon şi apoi* ***intra*** *secretara.*

b) *[De obicei]* ***intra*** *secretara dar înainte de asta* ***răspundeam*** *la telefon.*

c) *[De obicei]* ***răspundeam*** *la telefon înainte de a intra secretara*.

d) *[De obicei]* ***răspundeam*** *la telefon înainte să intre / să fi intrat secretara*.

- În ce privește relația de **posterioritate** între două evenimente exprimate prin forme de imperfect numai enunțurile care specifică raportul cauză-efect între două evenimente permit – în anumite condiții impuse de contextul textual / discursiv – o interpretare dublă. Ca şi în alte situații menționate mai sus, lectura evenimențială este posibilă prin inserarea adverbialului *ca de obicei*; în astfel de enunțuri (evenimențiale) imperfectul iterativ poate fi substituit cu perfectul sau mai mult ca perfectul:

(48) a) *[De obicei]* ***mă anunța*** *secretara şi de aceea* ***răspundeam*** *la telefon.* [**iterativ**]

b) *Ca de obicei mă* ***anunța*** */ m-a anunțat / mă anunțase secretara şi de aceea acum* ***răspundeam*** *la telefon*.

(49) a) *(De obicei)* ***răspundeam*** *la telefon, fiindcă mă* ***anunța*** *secretara.*

b) *Ca de obicei* ***răspundeam*** *(acum) la telefon, fiindcă mă* ***anunța*** */ m-a anunțat / mă anunțase secretara.*

BDD-A3631 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:13 UTC)

Structurile care specifică raportul temporal propriu-zis impun (ca şi în cazul relației de anterioritate) o lectură iterativă, indiferent de tipul de enunț (construit pe baza relației de coordonare sau de dependență). La fel ca în situațiile similare discutate mai sus, lectura iterativă se poate converti în interpretare evenimențială prin inserarea adverbialului *ca de obicei*.

(50) a) *[De obicei / Ca de obicei]* ***răspundeam*** *la telefon dar întâi* ***intra*** *secretara.*

b) *[De obicei / Ca de obicei]* ***intra*** *secretara (şi) apoi / (şi) după aceea* ***răspundeam*** *la telefon.*

c) *[De obicei / Ca de obicei]* ***răspundeam*** *la telefon după ce* ***intra*** *[/ intrase secretara.*

d) *[De obicei / Ca de obicei]* ***răspundeam*** *la telefon imediat ce / îndată ce* ***intra*** *[/ intrase] secretara.*

Două evenimente anterioare actului enunțării, aflate în relație de posterioritate, pot fi redate şi în enunțuri complexe cu propoziții dependente relative atributive. În această situație imperfectul care specifică evenimentul (A) funcționează ca **prezent al trecutului**, iar celălalt imperfect este ori **narativ** (alternând cu mai mult ca perfectul şi cu perfectul), ori **iterativ** (exprimând un eveniment care se derulează cu o anumită periodicitate într-un interval temporal anterior momentului enunțării). Evenimentul (A) este aşadar plasat după evenimentul (B), iar interpretarea întregului enunț este evenimențială.

(51) a) *Ana* ***se ridica*** *(acum) în sfârşit de pe fotoliul* (A) *în care* ***zăcea*** */ zăcuse / a zăcut de dimineață* (B). [B **narativ**]

b) *Cu o lună înainte îmi* ***arăta*** *locul* (A) *unde* ***se întâlnea*** *(de obicei) în adolescență cu prietenii săi* (B). [B **iterativ**]

Considerațiile de mai sus au urmărit să pună în evidență complexitatea de valori pe care imperfectul o poate realiza în diferite contexte. Explicația acestei „mobilități" a imperfectului stă în configurația intrinsecă a acestei forme verbale, dar şi în statutul său – special – de timp anaforic. Asocierea trăsăturii temporale cu cea aspectuală conferă imperfectului o caracteristică: este timpul verbal cu cea mai mare flexibilitate în realizarea *relatării*. Atât în limbajul oral, cât şi în cel scris (familiar, artistic, jurnalistic), imperfectul este timpul specific al povestirii (atât în ipostaza sa „narativă", cât şi în cea de „imperfect de deschidere" sau de „imperfect descriptiv"), aşa cum prezentul este timpul specific al comentariului. Fără utilizarea formelor de imperfect „povestirea", „nararea" nu este posibilă.

Prin caracteristica definitorie de timp anaforic (interpretarea formei verbale de imperfect cere totdeauna luarea în considerare a unui interval temporal situat pe axa retrospectivă, interval care funcționează ca un antecedent), imperfectul evidențiază cel mai bine funcția timpurilor verbale: aceea de a exprima nu o simplă localizare față

BDD-A3631 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:13 UTC)

de momentul enunțării, ci de a reda o „situație" comunicată prin intermediul diferitelor tipuri de relații între evenimente.

BIBLIOGRAFIE

*** **Gramatica limbii române**, **I, II**, ediția a II-a, Editura Academiei, Bucureşti, 1966.
Berthonneau, Anne-Marie & Kleiber, Georges, **Pour une nouvelle approche de l'imparfait: l'imparfait, un temps anaphorique méronimique**, ***Languages***, 112, décembre 1993, pp. 55-73.
Charaudeau, Patrick, **Grammaire du sens et du expression**, Paris, Hachette, 1992, pp.443-492.
Coteanu, Ion, **Gramatica de bază a limbii române**, Editura Albatros, Bucureşti, 1982.
Dimitriu, Corneliu, **Tratat de gramatică a Limbii Române**. **I**, **Morfologia,** Institutul European, Iaşi, 1999, 2002.
Gosselin, Laurent, **Sémantique de la temporalité en français**. *Un modèle calculatoire et cognitif du temps et de l'aspect*, „Champs linquistigues", Collection dirigée par Dominique Willems (Université de l'Etat à Grand) et Marc Wilmet (Université libre de Bruxelles), Duculot, Belgique, 1996.
Guțu Romalo, Valeria, **Morfologie structurală a limbii române (substantiv, adjectiv, verb)**, Editura Academiei, București, 1968.
Guțu Romalo, Valeria, Iordan, Iorgu, Niculescu Alexandru, 1967, **Structura morfologică a limbii române contemporane**, Editura Științifică, București, 1967.
Irimia, Dumiru, **Gramatica Limbii române**, Editura Polirom, Iași, 1997.
Le Goffic, Pierre, **Grammaire de la Phrase Française**, Paris, Hachette, 1993.
Leeman-Bouix, Danielle, **Grammaire du verbe français**. *Des formes au sens*, Série „Linguistique" dirigée par Henri Mitterand, Nathan, 1994.
Moeschler, Jaques, **Aspects pragmatiques de la référence temporelle: indetermination, ordre temporel et inférence**, ***Languages***, 112, décembre 1993, pp. 39-54.
Vetters, Carl, **Passé simple et l imparfait: un couple mal assorti, *Langue Française***, 100, decembre, 1993 pp. 14-29.
Weinrich, Harald, **Grammaire textuelle du français**, Traduit par Gilbert Dalgalian et Daniel Malbert, Didier / Halier, Paris, 1989.

SURSE DE MATERIAL

Ştefan Agopian, **Sara**, Editura Eminescu, Bucureşti, 1987.
G. Călinescu, **Enigma Otiliei**, Editura Minerva, Bucureşti, 1974.
Mircea Cărtărescu, **Orbitor. Aripa Stângă**, Editura Humanitas, Bucureşti, 1996.
Mihai Eminescu, **Poezii**, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1963.
Marin Preda, **Morometii, I**, Editura Albatros, Bucureşti, 1987.
Ion Rebreanu, **Ion**, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1967.

BDD-A3631 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:13 UTC)